

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלייד ישיבת הר עציון שיעורים בדרכיה: אישה והלכה

צוות דרכיה, לורי נוביק

ראש חודש

מדוע ראש חודש הוא חגן של נשים? כיצד דבר זה משפיע על קיום מצוות ומנהגי ראש חודש?

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

מאת לורי נוביק | תרגום: שיראל גרסון

עורכים: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפון, שיינע גולדברג, ורב דוד ספרלינג | עריכה בעברית: עדיה בלנק

רקע

שבועות ספורים לפני יציאת מצרים קיבלו בני ישראל את המצווה הראשונה שלהם בתור עם – לקדש את הלבנה בכל חודש, ולסדר את לוח השנה על פיה:

שמות י"ב, א-ב
וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר.
הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשִׁי חֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה.
ראש השנה כ ע"א

"החדש הזה לכם ראש חדשים" – כזה ראה וקדש.

חודש ניסן, שבו התרחשה יציאת מצרים, הוא החודש הראשון בלוח השנה היהודי.

בימי קדם ראש חודש היה חל כאשר הסנהדרין הייתה מכריזה על תחילת החודש, וזאת על סמך דיווחים של עדים שראו את מולד הירח. קביעה זו של הסנהדרין את תחילתו של החודש החדש נקראת קידוש החודש. מציאות זו התקיימה עד אמצע המאה הרביעית, אז נקבע לוח שנה יהודי קבוע בשל אילוצים של גורמים חיצוניים.

מאחר שהירח החדש מופיע בערך כל 29.5, לוח השנה הקבוע פועל לפי שיטה שבה אורכי החודשים משתנים לסירוגין – חודש אחד יהיה בן 30 יום, והחודש שאחריו יהיה בן 29 ימים, וחוזר חלילה. כדי לאפשר סנכרון עדין של לוח השנה, חודשים מרחשוון וכסלו הם בני 29 ימים בחלק מהשנים, ובשנים אחרות הם בני 30 יום. השנה היהודית הסטנדרטית אורכת בין 353 ל-355 ימים.

לוח השנה הירחי היהודי מתאים את עצמו גם ללוח השנה הנקבע על פי השמש, זאת כדי שהחגים יחולו בהתאם לעונות השנה ולמחזוריות החקלאית של העם. פסח, לדוגמה, חייב לחול באביב,¹ כאשר השעורה מבשילה. מאחר שלוח השנה הירחי קצר יותר מזה השמשי ביותר מעשרה ימים, לוח השנה היהודי מפצה על הפער בעזרת שנה מעוברת – הוספה של חודש בן 30 יום פעם ב-3 שנים בערך.

¹ ראש השנה כא ע"א

דכתיב שמור את חדש האביב – שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן.

המשמעות הדתית של החודש החדש נובעת בחלקה מכך שיש לנו תפקיד פעיל בקביעתו, ובכך גם בקביעת זמני המועדים לאורך השנה. המשמעות גם נובעת מהתייחסות התורה לראש חודש כאל יום שמחה:

במדבר י', י
וּבַיּוֹם שִׂמְחַתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֲלִיתְכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם
וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לְפָנַי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

ראש חודש דומה לימים טובים אחרים בכך שמקריבים בו קורבן מוסף:²

במדבר כ"ח, יא-יד
וּבְרֵאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרְבוּ עֲלֶיהָ... זֹאת עֲלֵת חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ לְחֳדָשֵׁי הַשָּׁנָה

דיון בקשר בין קורבן מוסף בראש חודש, הירח ונשים ניתן למצוא כאן, תחת הכותרת "נקודת מבט קבלית".

במקרים רבים ראש חודש מוזכר בתנ"ך יחד עם השבת, לכאורה כדי להשוות בין השניים. לדוגמה, בספר מלכים ב', בעלה של האישה השונמית מקשר את ראש חודש עם שבת כיום שבו ראוי במיוחד לבקר את הנביא:

מלכים ב' ד', כג
וַיֹּאמֶר מְדוּעַ אֶתְּ הִלַּכְתְּ אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת...

הגמרא הולכת צעד אחד קדימה ואף מגדירה את ראש החודש כמועד:

פסחים עז ע"א
דראש חודש איקרי [=נקרא] מועד

ההתייחסות לראש חודש כמועד רשמי מקשרת אותו לשבת ולחגים אחרים.³

ראש חודש דומה לשבת בכך שהוא יום מיוחד ומקודש. כחלק מתיאור של בית המקדש השלישי המופיע בספר יחזקאל, מנבא הנביא כי השער המזרחי של החצר הפנימית יהיה סגור בימי החול, אך ייפתח בשבת ובראש חודש. יתר על כן, בראשי חודשים יבואו אנשים לפתח השער להשתחוות לפני ה'.

יחזקאל מ"ו, א, ג
כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים שְׁעַר הַחֲצַר הַפְּנִימִית הַפְּנֵה קִדְמִים יְהִי סָגוּר שְׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשָׂה וּבַיּוֹם הַשַּׁבָּת
יִפְתָּח וּבַיּוֹם הַחֹדֶשׁ יִפְתָּח... וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עִם הָאֲרֶץ פֶּתַח הַשְּׁעָר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת וּבְחֳדָשֵׁי לְפָנַי ה'

באופן דומה מתאר ישעיהו שלעתיד לבוא ישתחוו כל היצורים לפני ה' בשבת ובראש חודש:

ישעיהו ס"ו, כג
...וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ יָבֹאוּ כָּל בְּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי

---

² במדבר כ"ח, יא-טו
וּבְרֵאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרְבוּ עֲלֶיהָ לֵה' פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁבַע תְּמִימִם. וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לֶפָר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לֵאמֹל הָאֶחָד. וְעֶשְׂרֵן עֶשְׂרֵן סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד עֲלֶיהָ רֵיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לָהּ. וְנִסְפִּיהֶם חֲצִי הֵינִי יְהִי לֶפָר וְשִׁלְשֵׁת הֵינִי לֵאמֹל וּרְבִיעֵת הֵינִי לְכַבֵּשׁ יֵין זֹאת עֲלֵת חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ לְחֳדָשֵׁי הַשָּׁנָה. וְשַׁעִיר עֲזִים אֶחָד לְחֹטָאת לָהּ עַל עֲלֵת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְפוּ.
³ ראה שבעות דף י' ע"א, וערכין דף י' ע"ב.

אף שנבואות אלה מתייחסות לעתיד, העצמתם של הנביאים את חשיבותו של ראש חודש נובעת, ככל הנראה, מחשיבותו כבר בזמן בית המקדש הראשון.

עשיית מלאכה

כדי לוודא שלראש חודש אכן יש צביון של יום מיוחד, מעין יום מועד כפי שהוא מתואר במקורות, עלינו להבדיל אותו מחיי היום-יום שלנו. בספר שמואל א' יהונתן אומר לדוד כי מחר ראש חודש, ומתייחס אליו כשונה מ"יום המעשה", כלומר מיום רגיל:⁴

שמואל א' כ', יח-יט
וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן מְחַר חֹדֶשׁ וְנִפְקְדָתָּ כִּי יִפְקֹד מוֹשֶׁבֶךְ.
וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֵׂה וַיִּשְׁבֶּתָּ אֶצְלֵ הָאֶבֶן הָאֶזְלִי.

ניתן להבין מכאן שבתקופה זו ראש חודש היה יום שבו לא עבדו. הרד"ק מסיק כך, ומציין כי המנהג הקדום ככל הנראה היה שלא לעשות מלאכה בראש חודש:

רד"ק שמואל א' כ', יט
כי נראה שהיה מנהגם שלא לעשות מלאכה בראש חדש כמו שהוא מנהג הנשים היום ואפשר כי מפני קרבן ראש חדש היו רבים פנויים ממלאכתם ובאים להשתחות לפני ה' וכן נראה בנבואת יחזקאל לעתיד.

הרד"ק מציע כי מקור המנהג להימנע מעשיית מלאכה בראש חודש הוא הקורבנות. בזמן שאול המלך היה מותר להקריב בבמות, מזבחות מקומיים פרטיים, ונראה שמשפחות התאספו בראש חודש והקריבו קורבנות. מאוחר יותר, כפי שמתארים הנביאים, הגיעו רבים להתפלל בבית המקדש בראש חודש, שם הקריבו את קורבן המוסף.

מאות שנים לאחר מכן, הטורי אבן סובר כי הימנעות ממלאכה בראש חודש לא הייתה רק מנהג, אלא מעין דין, בגלל הקרבת קורבן המוסף:

טורי אבן מסכת מגילה כב ע"ב
ול"נ דר"ח [=ולי נראה דראש חודש] אסור בעשיית מלאכה מדינא אפי' [לון] לזכרי [ם] בזמן שבהמ"ק [=שבית המקדש] קיים מפני המוספין שקריבי [ם] בו שהן לכל ישראל. ...

באופן מפתיע, הראיות מהגמרא לגבי עשיית מלאכה בראש חודש חלוקות. במקומות מסוימים הגמרא מציינת או רומזת כי אין איסור מלאכה בראש חודש.⁵

חגיגה יח ע"א
ראש חדש יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה

קטע זה מלמד שאף שהוקרב קורבן מוסף בראש חודש, ובגללו היינו חושבים שמלאכה תהיה אסורה, מותר לעשות בו מלאכה. בניגוד לדברי הטורי אבן, אין איסור מלאכה בראש חודש.

⁴ תרגום יונתן שמואל א' פרק כ פסוק יט

ביומא דחולא [=ביום חול]

⁵ שבת כד ע"א

ראש חודש ... דלא אסור בעשיית מלאכה

ערכין י' ע"ב

ראש חודש דאיקרי מועד לימא לא איקדיש בעשיית מלאכה

לעומת זאת, קטע אחר בגמרא טוען שבראש חודש יש זמן לציבור לארבע עליות לתורה, בניגוד לימי חול שבהם מגבילים את מספר העליות לשלוש (וכך גם בימי צום), כיוון שבראש חודש הזמן הנוסף לא יגרום ל"ביטול מלאכה", כלומר לכך שאנשים יאחרו לעבודה:

מגילה כב ע"ב
ת"ש [=תא שמע] זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור ותשעה באב קורין ג' ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חודשים וחולו של מועד קורין ד'

קריאה פשוטה של גמרא זו מצביעה על כך שאנשים לא עשו מלאכה בראש חודש, אפילו לא בתקופות שאחרי חורבן בית המקדש.

יום טוב לנשים

ראש חודש נחשב כיום טוב, סוג של חג, בעבור נשים. מדוע? ההסבר לכך מתבסס על מסורת מדרשית המציגה סתירה בסיפור של חטא העגל. אהרון מצווה על הגברים להסיר את התכשיטים של נשותיהם ולהביא אותם אליו כדי שיוכל להתיך אותם. אך מסופר שהגברים מביאים את תכשיטיהם שלהם.

שמות ל"ב, ב-ג
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱהָרֹן פְּרִקוּ נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנִיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהֵבִיאוּ אֵלַי. וַיִּתְּפְּרוּ כָל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיֵּבִיאוּ אֶל אֱהָרֹן.

המדרש מסביר כי הגברים הביאו לאהרון את התכשיטים שלהם ולא את של נשותיהם מכיוון שהנשים סירבו להשתתף בחטא העגל.

פרקי דרבי אליעזר (היגר) – "חורב" פרק מד
שמעו הנשים ולא קבלו עליהם ליתן נזמיהן לבעליהן, אלא אמרו להם אתם רוצים לעשות שקוץ ותועבה, שאין בו כח להציל לא שמעו להם, ונתן הב"ה [=הקדוש ברוך הוא] שכרן של נשים בעה"ז ובעה"ב [=בעולם הזה ובעולם הבא], ומה שכר נתן להם לעה"ז [=לעולם הזה] שהן משמרות ראשי חודשים, שנ[אמר] "המשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר נעורייך" (תהלים ק"ג, ה).

על פי המדרש, הסתירה לכאורה בסיפור מעידה על נאמנותן של הנשים לאלוקים. המדרש מסביר את הביטוי בתהילים "עֲדִיךָ" כמתייחס לאותם התכשיטים שהנשים סירבו למסור לצורך יצירת העגל. המילה "תתחדש" היא מאותו השורש כמו המילה "חודש", כך ששכרן של הנשים קשור לקיום מיוחד של מצוות ראש החודש.

ישנן שלוש גישות מרכזיות המסבירות מדוע דווקא ראש חודש הוא השכר לצדיקותן של הנשים.

1. **ייעוד מחודש.** הגישה הראשונה היא של הטור, המובאת בשם אחיו.⁶ הוא סובר כי כשם ששלושת הרגלים הם כנגד שלושת האבות, ראש חודש נועד להיות כנגד שנים עשר השבטים. בעקבות חטא העגל, ה' העביר את הקיום המיוחד של מצוות ראש חודש מאנשי השבטים, הגברים, אל הנשים.

טור אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תיז

⁶ הט"ז מסביר באופן דומה, לפירושים נוספים ראו את הבית יוסף:

ט"ז אורח חיים סימן תיז

דהשכר שהיה שייך ומוכן לאנשים בשביל זה השמירה של ר"ח [ראש חודש] ניטל מהם וניתן להנשים יותר על

מה שמגיע להם מצד עצמן

בית יוסף אורח חיים סימן תיז

דמעיקרא ניתנו לאנשים ולא לנשים וכשחטאו בעגל ניטלו מהאנשים וניתנו לנשים

ושמעתי מאחי הר"י טעם לדבר לפי שהמועדים נתקנו כנגד אבות ... וי"ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים וכשחטאו בעגל ניטלו מהם וניתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא.

לדידו של הטור, שכרן של הנשים היה בכך שלא הפסידו את מה שנועד להיות המצווה החודשית של כולם.

II. נשים והתחדשות. האור זרוע מציין כי המחזור החודשי של האישה, ובמיוחד הפן הזוגי שבו אצל שומרי הלכה, מבטא סוג של התחדשות, בדומה לזו של הירח:

ספר אור זרוע חלק א – הלכות נדה סימן שס
ואמר בפרקי דר"א [=דרבי אליעזר] גבי ההיא דמסיק שהקב"ה [=שהקדוש ברוך הוא] נותן להן לנשים שכר לשמור ראשי חדשים על שלא חטאו במעשה עגל. ולע"ל [=ולעתיד לבוא] הקדוש ברוך הוא מחדש אותן כעין ראשי חדשים שנא[מר] כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה [אשר אני עושה עומדים לפני] וגו' (ישעיהו ס"ו, כב⁷) תתחדש כנשר נעורייכי (תהילים ק"ג, ה) תדע לך שכל חודש וחודש האשה מתקדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה. כשם שהלבנה מתחדשת בכל ראש חודש והכל מתאווין לראותה כך האשה כשהיא מתחדשת בכל חודש בעלה מתאוה עליה וחביבה עליו כאשה חדשה.

לפי גישה זו, השכר תואם את טבען של המקבלות אותו.

III. מידה כנגד מידה. האבודרהם מצטט מדרש נוסף המסביר מדוע ראש חודש הוא שכרן של נשים:⁸

ספר אבודרהם סדר ראש חודש
ובמדרש אומר על שם שנזדרזו הנשים לנדבת המשכן שנאמר ויבאו האנשים על הנשים והוקם באחד בניסן ולא רצו להביא נזמיהן לעגל נתן להם שכרן שהן משמרות ראשי חדשים.

אותה המילה המופיעה בסיפור חטא העגל, "נזם", מופיעה גם בהקשר של התרומות שניתנו למשכן. בתיאור המשכן הפסוק מספר שהגברים באו "על הנשים", כלומר בנוסף לנשים:

שמות ל"ה, כב
וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב וְכָל אִישׁ אֶשְׁרֵי הַנִּיף תְּנוּפֶת זָהָב לָהּ.

ניתן להסיק מכך שהנשים הביאו את תכשיטיהן כנדבה למשכן לפני שהגברים עשו זאת.

אותן הנשים שהתמהמהו מלתת את תכשיטיהן בעבור עגל הזהב הן שהזדרזו לתרום אותם למשכן. השכר על כך שלא שיתפו פעולה עם חטא העגל נקשר לבניית המשכן שנחנך בראש החודש הראשון של השנה, ראש חודש ניסן.⁹ לפי האבודרהם, השכר תואם למעשה שהוביל אליו.

⁷ הפסוק הבא בישיעהו מתייחס באופן ספציפי לראש חודש: ישעיהו ס"ו, כ,

וְהָיָה, מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ; וְיָבֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אֲמֵר ה'.

⁸ לא ברור מה המקור לכך, אך קיים מדרש מקביל המתאר את הגברים שאספו תכשיטים מנשותיהם למען המשכן ככפרה על חטאם בעגל:

מדרש אגדה שמות פרשת ויקהל פרק לה סימן כב

ויבאו האנשים על הנשים. מה בא ללמדנו, כי אמרו ישראל במה יתכפר עון פריקת נזמי נשותינו ובנינו ובנותינו אשר נתנו לעשות אלהי זהב, וכיון שהקהילום משה, מיד באו האנשים על הנשים, והביאו חח ונזם לכפר על נפשותיהם...

⁹ ראה גם ברבינו בחיי ובאורחות חיים: [רבינו] בחיי שמות ל"ה, כ–כא

נשים ומלאכה

לדברי המדרש, נשים קיבלו שכר בכך שהן "משמרות" את ראש חודש, אך המדרש לא מפרט כיצד בדיוק יש לשמור אותו. בפועל נשים מקיימות מצוות ראש חודש בעיקר בכך שהן נמנעות מעשיית מלאכה.

כפי שראינו, המקורות בגמרא נראים כחלוקים לגבי השאלה האם נעשתה מלאכה בראש חודש. דרך אחת לפתור את הסתירה הזו היא להסביר שרק נשים נמנעו ממלאכה. מקורות המתארים עשיית מלאכה מתייחסים לגברים, ומקורות המציינים כי לא נעשתה מלאכה בראש חודש מתייחסים לנשים. (ניתן לומר שנשים אז נכחו בקריאת התורה.¹⁰)

לדוגמה, רש"י מסביר כי כאשר הגמרא מרמזת על כך ש'העם' לא עשו מלאכה בראש חודש, העם המוזכרים הוא בעצם נשים:

רש"י מגילה כב ע"ב

... שאין הנשים עושות מלאכה בהן... ושמעתי מפי מורי הזקן ז"ל שניתנה להם מצוה זו בשביל שלא פירקו נזמיהן בעגל...

אפיון

כיצד נאפיין את הימנעות הנשים מעשיית מלאכה בראש חודש? הראשונים מציעים הגדרות שונות. רש"י (המוזכר לעיל) מתייחס לכך כאל **מצווה**. התוספות מתארים זאת במספר דרכים שונות. במקומות מסוימים הם מגדירים את ההימנעות ממלאכה כ**איסור**.

תוספות מגילה כב ע"ב, ד"ה ושאין

... דודאי מותר הוא בעשיית מלאכה לאנשים אבל נשים אסורות במלאכה לפי שלא פרקו נזמיהן במעשה העגל

במקומות אחרים, לעומת זאת, התוספות מתייחסים לכך כ**מנהג** של נשים.

תוספות חגיגה יח ע"א, ד"ה ראש חודש יוכיח

...נשים דנוהגות שלא לעשות מלאכה
תוספות ראש השנה כג ע"א, ד"ה משום

לא היו רגילין לעשות מלאכה בר"ח [=בראש חודש]... ורגילין לומר שהוסיף המקום י"ט [=יום טוב] לנשים בר"ח [=בראש חודש] בשכר שלא נתרצו על מעשה העגל...

... וזאת מעלה גדולה בנשים כי במעשה העגל לא רצו לתת תכשיטיהן, ... אבל עתה בענין המצוה בנדבת המשכן רצו לתת תכשיטי הזהב שלהן בחפץ גדול,

אורחות חיים

ולכן נקבע להם ראש חודש ליום טוב, וי"א [=יוש אומרים] זה ראש חודש ניסן שבו הוקם המשכן, ואגב אותו ראש חודש משמרות כל ראשי חודשים

¹⁰ טור אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תיז

והא דאיתא במגילה ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח וחולו של מועד אלמא [=יוצא מזה] שאסור בעשיית מלאכה דקאמר מפני שאין בו ביטול מלאכה אם ישהו בב"ה [=בבית הכנסת] תקנו להוסיף אחד ולקרות ד'

בתורה היא לנשים קאמר מפני שהנשים בטלות בו ממלאכה

ברכי יוסף אורח חיים סימן רפב ס"ק ז

ויש קצת ראייה דהנשים חייבות בשמיעת קריאת ס"ת [=ספר תורה] על דרך מצות הקהל, ממ"ש [=ממה שכתב] הטור ריש הלכות ר"ח דמוסיפין עולה ד' בספר תורה בר"ח מפני שאין בו ביטול מלאכה לנשים. משמע דיש להם שייכות בשמיעת קריאת ס"ת.

מנהגים יכולים להיות מחייבים מבחינה הלכתית, כך שמנהג להימנע ממלאכה בראש חודש יכול בפועל להיות כמו איסור. הן דברי רש"י והן דברי בעלי התוספות מציגים את הימנעות הנשים ממלאכה בראש חודש כנורמה.

ייתכן שכבר בתקופת חטא העגל נשים קיימו מצוות ראש חודש, בין השאר בכך שלא עשו מלאכה. סביר שבעבר היה נהוג שגם גברים נמנעים ממלאכה בראש חודש, במיוחד בשל קורבן המוסף שהוקרב בבית המקדש. לאחר החורבן כשהקורבן התבטל, התרופף המנהג בקרב גברים,¹¹ אך נשים המשיכו לקיים מצוות ראש חודש באמצעות הימנעות ממלאכה.

הלכה למעשה

התלמוד הירושלמי עוסק בזמנים שונים בשנה שבהם נשים נוהגות להימנע ממלאכה, ומתייחס גם לראש חודש כאחד מהם:

תלמוד ירושלמי פסחים ד, א
נשיי דנהיגין דלא למיעבד עובדא... יומא דירחא מנהג
(תרגום: נשים שנוהגות שלא לעשות מעשה...[ב]ראש חודש – מנהג)

בהתבסס על גמרא זו, השולחן ערוך מתייחס בחיוב להימנעותן של נשים מעבודה בראש חודש.¹²

היקף ההימנעות ממלאכה

האם על נשים להימנע מכל סוגי המלאכה בראש חודש? ההסכמה ההלכתית הכללית היא שלא, אך פוסקים שונים חלוקים בנוגע להיקף ההימנעות ממלאכה הראוי לנשים בראש חודש.

בפירושו "בית יוסף", רבי יוסף קארו טוען כי מאז ומתמיד נהגו נשים להימנע ממלאכות מסוימות ולא מאחרות.

בית יוסף אורח חיים סימן תיז
ואפשר דמעיקרא הכי קבילו עלייהו לשנותו מחול ממש ולא ליאסר במלאכות שאינן עושות
להשתכר

לפי הבית יוסף, מהות המנהג היא להבדיל בין ראש חודש לבין יום עבודה רגיל, ולכן אין עניין לאסור על נשים לעשות מלאכה באופן מוחלט. עצם ההימנעות ממלאכות מסוימות בראש חודש מבדילה אותו מיום עבודה רגיל. לראש חודש צריכה להיות אווירה הדומה לזו של יום הבחירות בישראל (או של יום ראשון חופשי בחו"ל).

כל עוד המנהג המקורי של האישה אינו להימנע מכל סוגי המלאכות בראש חודש, היא יכולה לעשות מלאכות מסוימות ולהימנע מאחרות, בהתאם למנהג שלה.

הרמ"א מסכים שהגורם הקובע הוא המנהג המקובל של האישה:

¹¹ קיימת מחלוקת כיצד יש להתייחס לגברים הנמנעים ממלאכה בראש חודש. החיד"א מציע כי הדבר דומה לאישה המקיימת מצוות עשה שהזמן גרמא שהיא אינה חייבת בה:

שו"ת יוסף אומץ סימן כ
מ"מ [=מכל מקום] אם האנשים רוצים שלא לעשות מלאכה בר"ח [=בראש חודש] שפיר דמי כדן מ"ע [=מצות עשה] שהזמן גרמא דנשים עושות ומברכות

¹² שולחן ערוך אורח חיים תיז, א
ר"ח [=ראש חודש] מותר בעשיית מלאכה, והנשים שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה הוא מנהג טוב.

רמ"א שולחן ערוך או"ח תיז, א
הגה: ואם המנהג לעשות מקצת מלאכות ולא לעשות קצתן, אזלין בתר [=הולכים אחר] המנהג
(ב"י).

הב"ח חולק על הרמ"א. לתפיסתו, הימנעות ממלאכה היא בחירה ולא חובה.

ב"ח אורח חיים תיז, א
ולפי זה נראה דודאי ליכא [=אין] איסורא לנשים אם יעשו מלאכה אלא הקדוש ברוך הוא נתן
להם שכרן שיהיו משמרות ראש חדש שלא יוכל בעלה לכופה לעשות מלאכה

נקודתו המרכזית של הב"ח היא שנשים קיבלו שכר, לא איסור. השכר הוא שאף אחד אחר אינו רשאי
להיחייב אישה לעשות מלאכה בראש חודש.

הביאור הלכה (החפץ חיים) פוסק בדומה לבית יוסף וחולק על הב"ח. הוא מסביר כי על כל הנשים
להימנע לפחות מכמה סוגי מלאכות בראש חודש, כדי שיהיה ניכר שזהו יום טוב של נשים.

ביאור הלכה תיז, א ד"ה והנשים שנוהגות
שכל אשה צריכה לקבל עליה מנהג זה היינו דאינה רשאה עכ"פ [=על כל פנים] לעשות יום זה
כחול ממש לעסוק בכל המלאכות דלענין זה מצוות ועומדות מימים קדמונים אבל לענין שלא
תעסוק בשום מלאכה תלוי הדבר במנהגה ואם משעה שגדלה נהגה לעשות מקצת מלאכות
אין לאסור עליה שעל זה אינה מצווה כלל שבזה לא היה מעולם מנהג שוה לכל ישראל וגם
בימים קדמונים יש שנהגו לעשות קצת מלאכות ויש שקדשו עצמם ולא עשו בשום מלאכה...

בקיצור, על האישה להימנע ממלאכות מסוימות בראש חודש, אך יש לה מרחב פעולה גדול להחליט
כיצד לקיים את המנהג.

ערוך השולחן מביא הקלה משמעותית לגבי מלאכה בראש חודש – אפילו נשים בעלות מנהג להימנע
ממלאכה בראש חודש רשאיות לצאת לעבודה בראש חודש במצב שיש צורך כלכלי בכך.

ערוך השולחן אורח חיים סימן תיז, י
ונשים העוסקות באומנות עושות מלאכה וצ"ל [=וצריך לומר] דלא קבילו עלייהו להפסיד
פרנסתן.

מנהג זה מעולם לא חל על מלאכות הנחוצות לפרנסתה של האישה.¹³

הרבנית מלכה פיוטרקובסקי כותבת על המשמעות הרוחנית של הדבקות במנהג זה:

הרבנית מלכה פיוטרקובסקי, "ראש חודש – חגן של נשים." מתוך בת מצווה, ירושלים: מתן,
תשס"ב

מתוך דברי הפוסקים משתקף קיום מתמיד של גרעין המנהג של שביתת נשים ממלאכה בראשי
החודשים... אל לנו, נשות הדור הזה, לוותר לחלוטין על מנהג אמותנו, שבשמירה עליו לאורך
ההיסטוריה, יש כדי להזכיר לעצמנו ולכל העם היהודי את זכויותיהן של נשות עם ישראל...
זכויות שנבעו מהאמונה האמיתית והבלתי תלויה בדבר של הנשים בבורא העולם...

סוגי מלאכות

¹³ אם כי על סמך הבית יוסף שהובא לעיל, ייתכן שאישה תוכל לעבוד בתשלום אף שהדבר אינו הכרחי לפרנסתה.

הדוגמאות הקלאסיות למלאכות שנשים נמנעו מלעשות בראש חודש כוללות מלאכות רבות שנוהגים שלא לעשות בחול המועד, כגון תפירה, טוויה,¹⁴ וכביסה.¹⁵ הימנעות מעשיית מלאכה בראש חודש היא בגדר מנהג, ולכן הדבר פחות חמור מעשיית מלאכה מבחול המועד, שם האיסור במלאכות מסוימות הוא מדאורייתא.

בימינו, כשמכונות הכביסה נפוצות ונמצאות כמעט בכל בית, כיבוס הבגדים בראש חודש עשוי שלא להיחשב כמלאכה. הרב יצחק יוסף מוסר כי אביו, הרב עובדיה יוסף, התיר אפילו לנשים הנמנעות ממלאכה בראש חודש למלא ולהפעיל את מכונת הכביסה.

ילקוט יוסף שבת ה' הערות סימן תיז ושאלתי למרן אמו"ר [=אדוני אבי מורי ורבי] שליט"א והשיב לי, דיש להקל בזה במקום צורך, דכיון שכיום מצינו שנשים רבות לא נהגו להקפיד בכל זה... לפיכך במכונת כביסה אוטומטית שאין בה טירחא מרובה כל כך, יש להקל גם לאותן נשים שנוהגות שלא לעשות מלאכה בראש חודש.

שני ימים של ראש חודש

האם כאשר יש שני ימים של ראש חודש נוהגים להימנע מעשיית מלאכה בשניהם? דבר כזה קורה בכל פעם שיש חודש בן שלושים יום, כאשר היום האחרון של חודש זה והיום הראשון של החודש הבא נחשבים שניהם לראש חודש.

הדעות חלוקות בנוגע לשאלה זו. פוסקים מסוימים מגבילים את המנהג ליום השני, שהוא בעצם היום הראשון של החודש החדש.¹⁶ אחרים סוברים כי המנהג חל בשני הימים כאחד.¹⁷

כיצד אפשר להתחבר לראש חודש בימינו?

כאשר לאישה אין מנהג משפחתי ברור ביחס להימנעות ממלאכה בראש חודש, עליה ללכת לפי פסיקת הביאור הלכה. על האישה לבחור לפחות מלאכה אחת שממנה תימנע בראש חודש, בהתאם לאורח חייה. למשל לא לעשות כביסה, לא לתפור או לא לכתוב. ניתן גם להתגמש ולבחור מלאכה שהאישה חווה באופן אישי כנטל.

הרעיון הוא שאישה תיתן לעצמה הפסקה קטנה בראש חודש, כדי לזכור שראש החודש אינו יום עבודה רגיל ובכך לשמור על אופיו המיוחד. וגם, לדעת הב"ח, חלק מן הרעיון הוא שבני ביתה של האישה יעזרו לה בקיום מנהג זה.

יצאה לארוחת ערב או פינוק מיוחד, לפחות בעבור בנות המשפחה, היא דרך אפשרית לחגוג את ראש החודש כיום. אך למרות שדבר זה עשוי להקל על הלחץ שבמלאכת בישול ארוחת הערב, יש בכך יותר

¹⁴ התשב"ץ מקשר בין המנהג שלא לטוות למדרשים המתייחסים לתרומתן של הנשים למשכן, המזכירים גם הם מלאכת טוויה.

שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן רמד

ונראה לי כי מה שנהגו הנשים [ם] איסור לטוות ונהגו היתר בשאר מלאכות בתפירה [ה] וכיוצא בה. הוא שלפי שבמלאכת המשכן שנדרזו יותר מן האנשים שנאמר ויבאו האנשים על הנשי [ם]. כתיב וכל אשה חכמת לב בידה טוו ...

¹⁵ בעבר היה מנהג להימנע מלשטוף פשתן בזמן המולד, זמן זריחתו של הירח החדש. מנהג זה היה סוג שונה של מנהג, ומבוסס על החשש כי מלאכות מסוימות שנעשו בזמן המולד עתידות להיכשל.

ספר החינוך מצוה תג וכמה מלאכות אחרות קטנות וגדולות צריכות שמירה שלא לעשותם בעוד שהלבנה מתחדשת, עד שיאמרו שהפשתן שימצא במשרה או בתוך היורה לבשל בחידוש לבנה שהוא לוקה ולא יצלח אחר כן לכל.

¹⁶ ספר שבולי הלקט ענין ראש חודש סימן קסט אבל כשהחודש מעובר אם צריכות לשומרו שני ימים אין בזה (לא) [אלא] מנהג [המדניה] ואין מחמירין עליהן.

¹⁷ ספר הרוקח הלכות ראש חודש סימן רכח וכשהחדש ב' ימים לא יעשו מלאכה ב' ימים

שמירה על המנהג לאכול סעודה חגיגת בראש חודש מאשר קיום המנהג של הימנעות ממלאכה. באתר
אנו דנים במספר מנהגים מקובלים אחרים בראש חודש: אמירת [הלל](#) ו**מוסף** גם הם חשובים ומבדילים
את ראש החודש משאר הימים. ניתן אף לתת צדקה למטרה ראויה, כדרך לזכור את נכונותן של הנשים
לתרום למשכן ולא לעגל הזהב.

בהסתכלות רחבה יותר, אנו יכולים להתחבר לראש חודש כזמן שבו אנו תרים אחר הקודש בתוך החול.
הרב סולובייצ'יק מרחיב את הרעיון:

גרי"ד סולובייצ'יק, גלוי ונסתר, דברי הגות והערכה
ראש חודש, על אף חיצוניותו החילונית, שוקק קדושה נסתרה... היהדות מאמינה ביכולת
החידוש וההתחדשות. לבנה שאורה החוויר והלך עד שנעלמה מעין רואים, חוזרת ומופיעה
באופק... ראש חודש מסמל את האמונה בנחמה הקרובה לבוא, בהתחדשות מתוך ההתנוונות,
בזריחת האור מתוך להבות שקיעה, בתחייה מתוך גויעה.

הרבנית אילנה פודימן סילברמן מקשרת את תובנתו של הרב סולובייצ'יק שלפיה לראש חודש יש
קדושה נסתרת לחווייתה האישית:¹⁸

אילנה פודימן סילברמן, "כשהירח החדש יוצא ביום שישי השחור"
ראש חודש הוא ההזדמנות החודשית לפתח חוויה של קדושה וחגיגה ללא ביטויים חומריים.
זהו היום שבו מהות החג מתבטאת בכך שהאישיות הדתית הענווה חוקרת ומתפתחת,
בהיעדרן של מלכודות חומריות... עטוף בפשטות, ראש החודש מאפשר התכנסות חופשית
שבה אנו יכולים לחוות חג במלוא הדרו ללא אביזרים חיצוניים.

מצוות ומנהגים נוספים

נשים בדרך כלל פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן, ולכן היינו מצפים שנשים יהיו פטורות ממצוות
הקשורות בראש חודש. מצד שני, אולי בזכות הקשר המיוחד של נשים לראש חודש, מצוות ומנהגים
של ראש חודש בכל זאת חלים על נשים.

הלל

אמירת הלל בראש חודש היא מנהג קהילתי מחייב. אשכנזים מברכים על ההלל וספרדים לא. אמירת
הלל תלויה במנהג האישי של כל אחת, ונפוצה יותר בקרב נשים אשכנזיות.

לכל הנשים מותר לומר הלל בראש חודש, גם בתפילה ביחידות, וזו דרך ראויה לבטא את הקשר
המיוחד של האישה ליום זה. הרבנית חנה ברכה סיגלבאום מבטאת זאת בדבריה:¹⁹

חנה ברכה סיגלבאום, 'לשבח את ה' באמצעות השיר'
במיוחד בראש חודש, כאשר נשים רגילות להימנע ממלאכה (שו"ע, אורח חיים תיז), נדמה לי
שעלינו לשים בעדיפות עליונה את נתינת השבח לה' באמצעות תפילת ההלל.

הרחבה נוספת בנוגע לנשים ואמירת הלל, ניתן למצוא כאן.

מוסף

ישנה מחלוקת לגבי החיוב של נשים בתפילת מוסף. אך ברור שאמירת מוסף מותרת לנשים. רבות
נוהגות להתפלל מוסף בראש חודש, במיוחד לאור חיבורן המיוחד של נשים לראש חודש. הרחבה
נוספת לגבי נשים ותפילת מוסף ניתן למצוא כאן.

¹⁸ ניתן למצוא כאן.

¹⁹ ניתן למצוא כאן.

יעלה ויבוא

בראש חודש מוסיפים ואומרים "יעלה ויבוא" בתפילת שמונה עשרה ובברכת המזון, וגם נשים מחויבות בכך.

מוסיפים יעלה ויבוא בברכת המזון בכל יום-טוב שיש בו מצווה לאכול סעודה עם לחם. מאחר שאכילת לחם בראש חודש היא בגדר מנהג ולא חובה, אמירת יעלה ויבוא רצויה אך אינה חובה. בשונה מכך, בתפילה יש חובה לומר יעלה ויבוא כיוון שיש חובה להתפלל בכל יום אחר. בכל מקרה יש לומר יעלה ויבוא בתפילה ובברכת המזון, והמשמעות המעשית של ההבדל ביניהם מתבטאת בהלכה לגבי אדם ששכח לומר יעלה ויבוא:

ברכות מט ע"ב

אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב נחמן אמר שמואל: טעה ולא הזכיר [יעלה ויבוא] של ראש חודש בתפילה – מחזירין אותו, בברכת המזון – אין מחזירין אותו. אמר ליה רב אבין לרב עמרם: מאי שנא תפילה ומאי שנא ברכת המזון? – אמר ליה: אף לדידי קשיא לי, ושאליתיה לרב נחמן, ואמר לי: ...תפילה דחובה היא – מחזירין אותו; ברכת מזונא, דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל – אין מחזירין אותו.

(תרגום (הסוף): אמר רב אבין לרב עמרם: מה ההבדל בין תפילה לבין ברכת המזון? אמר לו [רב עמרם]: גם אני התקשיתי בשאלה זו, ושאלתי אותה את רב נחמן ואמר לי: ... תפילה, שהיא חובה – מחזירים אותו [לומר שוב יעלה ויבוא]; ברכת המזון, שאם רוצה אוכל ואם רוצה אינו אוכל – אין מחזירים אותו.)

אדם ששכח לומר יעלה ויבוא בברכת המזון של סעודת ראש חודש אינו מחויב לחזור. לעומת זאת, ישנם מצבים בהם אדם צריך לחזור על תפילת שמונה עשרה אם שכח להוסיף יעלה ויבוא.

מי שמתפלל ביחידות ונזכר ששכח יעלה ויבוא אחרי שסיים את תפילת שמונה עשרה של שחרית או של מנחה, צריך לומר שוב מההתחלה את כל תפילת שמונה עשרה עם יעלה ויבוא. אדם שנזכר לפני סיום תפילת שמונה עשרה חוזר לומר מברכת "רצה" ושם מוסיף יעלה ויבוא, ולא צריך לחזור על כל התפילה. מי ששכח להגיד יעלה ויבוא בתפילת ערבית אינו חוזר על תפילתו מכיוון שבליילה קידוש החודש טרם נעשה.

הרב עובדיה יוסף פוסק שדין זה תקף גם לנשים שהתפללו תפילת שמונה עשרה.

שו"ת יביע אומר חלק ו אורח חיים סימן יח

כלל העולה שאשה שטעתה בתפלתה, ולא אמרה יעלה ויבוא בשחרית או במנחה, ...ונזכרה בסיום תפלתה, צריכה לחזור ולהתפלל כתקנת חז"ל, שדין האשה בתפילה כדין האיש לכל ענין. ומ"מ [=ומכל מקום] יותר נכון שתתנה ותאמר לפני שתחזור: אם אני חייבת לחזור הריני חוזרת ומתפללת לשם חובה, ואם לאו תהיה לנדבה.

אישה המתפללת תפילת שמונה עשרה ממלאת את חובתה ההלכתית לתפילה, וההלכה הרגילה לגבי חזרה על תפילה תקפה כאן. לכן אם היא שכחה להגיד יעלה ויבוא עליה לחזור על התפילה.

סעודה חגיגית

בזמן בית המקדש, בהתאם למעמדו החגיגי של ראש חודש, נערכה סעודה שהתלוותה לקורבן המוסף, וקורבנות נדבה שהוקרבו במקדש נאכלו בסעודה זו. גם העדים שהעידו שראו את הירח החדש היו אוכלים סעודה חגיגית.

יתרה מזאת, יש איסור לצום בראש חודש,²⁰ ואיסור לצום ביום מסוים לרוב בא יחד עם עידוד לאכול ביום זה. לפיכך, עריכת סעודה חגיגית ביום ראש החודש, אפילו ללא קורבנות ועדים, היא מצווה או מנהג מחייב.

הרוקח מציין מה צריך לאכול בראש חודש, לאור דברי הגמרא שמהם משתמע כי אכילה זו היא בגדר רשות.

ספר הרוקח הלכות ראש חודש סימן רכח
והא דאמר בפרק ג' שאכלו ר"ח [=ראש חודש] אי בעי אכיל, אי בעי לא אכיל [=אם רוצה
אוכל, אם רוצה לא אוכל] פירוש אי בעי אכיל [=אם רוצה אוכל כך] שיתחייב זימון אבל
פירות ובשר יאכל.

לדברי הרוקח, אכילת לחם בראש חודש היא אינה חובה. הוספה של מאכל מיוחד לארוחה הרגילה, בין אם "פירות או בשר" או מאכל אחר, היא בגדר חיוב.²¹

הכלבו כותב כי המנהג לאכול סעודה חגיגית בראש חודש קשור בחלקו למדרש שראינו לעיל על נשים וראש חודש, כלומר הוא נובע מן הצורך לזכור את צדקניותן של הנשים בחטא העגל.

ספר כלבו סימן מג
... ונהגו כל ישראל לעשות סעודה גדולה משאר הימים מפני כבוד היום שהוא כפרה לישראל
... ובפרקי דר' אליעזר מצינו מנהג גדול בישראל שעושין סעודה בראשי חדשים ובימים טובים
כדי שנזכור תפלת המוספין ושאסור ראש חדש בעשיית מלאכה לנשים ויום טוב אף לאנשים
...

מאחר שראש חודש הוא יום טוב לנשים, רצוי שאישה תקפיד לאכול מאכלים מיוחדים בראש חודש, במיוחד אם אנו מבינים את המנהג לעשות סעודה חגיגית כמנהג המנציח את הקשר של נשים לראש חודש.

הדלקת נרות

בקרב היהודים הכורדים שמרו הנשים את ראש החודש כיום טוב מן המניין, ועשו רק מלאכות הקשורות לבישול ולהדלקת נרות. קהילות נוספות שבהן נשים מדליקות נרות בראש חודש הן קהילות עיראק וצפון אפריקה.²²

ברכת החודש

בשבת שלפני ראש החודש אנו מוסיפים קטע תפילה מיוחד בבית הכנסת המכריז על החודש החדש שעתידי לבוא ומברך אותו. קטע זה נקרא "ברכת החודש",²³ כאות זיכרון לקידוש החודש, והשבת כולה

---

²⁰ על פי המשנה, חז"ל אינם יכולים לגזור תענית בראש חודש:

משנה מסכת תענית ב':

אין גוזרין תענית על הצבור בראש חודש

²¹ אליה רבה סימן תיט

כתב שיירי כנסת הגדולה [הגהות ב"י אות א] ראיתי שמדקדקין כשחל ר"ח [=ראש חודש] בחול עושין מאכל אחד יותר, וכשחל בשבת עושין מאכל אחד יותר ממה שעושין לכבוד שבת ע"כ, ומג"א [סק"א].

²² הרחבה נוספת בנושא ניתן למצוא כאן.

²³ ברכת החודש משלבת תפילה אישית שרב היה אומר בכל יום אחרי תפילת שמונה עשרה.

ברכות טז ע"ב

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוץ עצמות, חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה.

מכונה "שבת מברכין" על שם ברכת החודש. ייתכן שרבי יוסי מתייחס לברכה זו בקטע מהתלמוד הירושלמי.²⁴

תלמוד ירושלמי סנהדרין ה', ג
וא"ר [=ואמר רב] יסא כגון אנא דמן יומיו לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא.
תרגום: ואמר רב יסא: כגון אני שמימי לא התפללתי מוסף [של שבת לפני ראש חודש] אם לא ידעתי מתי [ראש] החודש.

החלק העיקרי בברכה הוא ההכרזה על מולד החודש, ואחדותם של כל היהודים בקבלת הכרזה זו. מברכים את החודש בשבת דווקא מכיוון שזה היום שבו רוב הקהילות מתאספות לתפילה בבית הכנסת.

ספר שבולי הלקט ענין ראש חודש סימן קע
מה שנהגו בליל הכנסת ראש חדש בתפלת ערבית קודם תפלת לחש שהחזן מכריז ראש חדש והצבור עונים לששון ולשמחה... כדי שיהא אדם זכור להתפלל יעלה ויבוא ועוד מפני הנשים להיות זריזות להפסיק מלאכתן וכן מה שמכריזין אותו בשבת שלפני ראש חודש ...

שיבולי הלקט מוסיף כי בדומה להכרזה לפני התפילה בליל ראש חודש, ברכת החודש מבטיחה שכל חברי הקהילה, כולל הנשים, יודעים מתי חל ראש חודש. משום כך נשים רבות עושות מאמץ מיוחד להגיע לבית הכנסת בשבת מברכין, להשתתף בברכת החודש ולהתפלל שיהיה זה חודש מבורך.

נסיים עם תחינה לברכת החודש שכתבה לאה הורוביץ, אישה בת המאה השמונה-עשרה, הרואה בשבת מברכין הזדמנות מיוחדת לתפילה ומתנסחת בלשון נקבה בגוף ראשון:²⁵

לאה הורוביץ, תחינה לברכת החודש
מיום שגלינו מארצנו, לא נותר לנו ממצות החדשים אלא מה שאנו מכריזים ומברכים החדש בשבת שלפני ראש החדש, וזוהי העת והעונה להתחנן לפניך, ה' אלקינו. לכן אנו שופכות לבבנו בתפלה ומשמיעות קולנו לפניך...

מקורות להרחבה

- הרב ברוך גיגי, "ראש חודש: בין קדושת היום לאיסור מלאכה". ניתן למצוא כאן.
- רבנית מלכה פיוטרקובסקי, "ראש חודש – חגן של נשים." מתוך בת מצווה, ירושלים: מתן, תשס"ב.

²⁴ ערוך השולחן אורח חיים סימן תיז

...נ"ל [=נראה לי] דאמוסף שבת קאי וכמנהג שלנו.

²⁵ מובא בספרה של עליזה לביא, תפילת נשים, (תל אביב: ידיעות בפרים, 2005), 6-185.